

ONTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы		
Дәріс кешені		59-11-2025 24 беттің 16-еті

ДӘРІС КЕШЕНІ

Пән: «Мамандыққа кіріспе»

Пән коды: МК - 1201

БББ атауы және шифры: 6В10118 «Медициналық-профилактикалық іс»

Оқу сағаты/кредит көлемі: 120 сағат (4 кредит)

Оқу курсы мен семестрі: 1 курс, 1 семестр

Дәріс көлемі: 8 сағат

Шымкент, 2025 ж.

ONTÜSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 2 беті

Дәріс кешені «Мамандыққа кіріспе» пәнінің оқу бағдарламасына (силлабус) сәйкес әзірленген және кафедра мәжілісінде талқыланды.

Хаттама № 12 26.06 2025 ж.

Кафедра меңгерушісі,
М.Г.К., доцент М.А.

Утепов Н.Д.

ONTUSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 3 беті

№1 дәріс

1. Тақырыбы: Мамандыққа кіріспе. ҚР санитариялық- эпидемиологиялық қызмет жүйесінің даму тарихы.

2. Мақсаты: білім алушыларды ҚР санитариялық- эпидемиологиялық қызмет жүйесінің даму тарихымен таныстыру.

3. Дәріс тезистері:

Гигиенаның ғылым ретінде дамуы XIX ғасырдың аяғында және XX ғасырдың басында басталды, бірақ адамзатқа жеке бас гигиенасы, қоғамның гигиенасы, оның түбірі ежелден — ак белгілі.

Мысалы: өте ертеде итмұрын қайнатпасының қыркұлақ ауруының алдын алу үшін қолданылатыны белгілі болған. X ғасырдағы құжаттарға сүйенсек ол жерде Корсунский су құбыры туралы жазылған. Киев Русында моншалардың көп болғандығы туралы жазылған. 1650 жылы Мәскеуде «тұрмыстық қалдықтарды далаға төгуге тыйым салынатыны» туралы үкім шыққан.

Біздің эрамыздан 1,5 мың жыл бұрын ежелгі Египетте үйлерді, көшелерді тазарту, коқыстарды жинау және оны алып кету, жеке бас гигиенасын сақтау, науқастарды жекешелеу, тағамтану гигиенасы туралы ережелер болған. Ежелгі Қытайда жүйелі тамақтану, дем алу тәртібі, елдімекенді жоспарлау және жайластыру бойынша талаптар белгілі болды. Дәрігер Авиценна бес томдық «Дәрігер ғылымының каноны» шығармасының гигиена бөлімінде «Жағымды ауа туралы», «Су сапасы туралы», «Денсаулық сақтау туралы» мақалалар жазған.

Гигиена туралы алғашқы ғылыми мекемелер, ғылыми еңбектер XIX ғасырда еуропада пайда болды. 1857 жылы ағылшын ғалымы Паркс

«Практикалық гигиенаға жетекшілік» оқулығын баспадан шығарды.

Ресейде экономика мен қоғамның нашар дамуына байланысты гигиена өте жай дамыды. XVIII ғасырда Ресейдің кейбір жерлерінде медициналық- топографиялық түсініктеме жазылып, сол жергілікті жердің адамдарының ауруының сол жерді қоршаған ортамен байланысты екені дәлелденген.

XIX ғасырда гигиена кеңінен дами бастады және оның дамуына көптеген сол кездегі ғалымдар Н.И. Пирогов, С.Г. Боткин, Г.А. Захарин, А.А. Остроумов ықпал етті. СССР – да гигиенаның негізін қалаушы ғалымдар: А.П. Доброславин, Ф.Ф. Эрисман, Г.В. Хлопин.

Гигиенаның жаңа сапада даму кезеңі Октябрь социалистік революциясынан кейін басталды. Жас Кеңестік республика кездеспеген қиындықтармен бетпе-бет келді: азаматтық соғыс, шетелдік интервенция, астықсыз жылдар, аштық, дәрілік заттардың, отындардың жетіспеуі, дәрігерлер санының, әсіресе санитарлық дәрігерлердің өте аз болуы, санитарлық заңдылықтардың болмауы, елдегі онсыз да ауыр санитарлық-эпидемиологиялық жағдайды бұрынғыдан да қиындатты. Осы жағдайларда, Кеңес үкіметі, өзінің құрылуының бірінші күнінен бастап, ескі медицинаны мемлекеттік медицина етіп, түп тамырымен қайта құруды бастады. 1919 жылы наурыз айында большевиктердің Ресей коммунистік партиясының VIII съезінде қабылданған бағдарламада, еңбекшілердің мүдделерін көздейтін санитарлық шараларды кеңінен жүргізуді кеңестік денсаулық сақтаудың негізгі міндеттерінің бірі етіп қойды. 1922 жылы РСФСР Кеңестік халық комиссариатының Декретімен мемлекеттік санитарлық қызмет ұйымдастырылды, ал 1927 жылы «Республиканың санитарлық органдары туралы» заң шықты. Мемлекеттік сипатқа ие болған аурулардың алдын алу кең мағынада айтқанда, денсаулық сақтау дамуының негізі болды. Қуатты орталықтандырылған

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 4 беті

мемлекеттік санитарлық қызмет құрылды. Ол облыстық, қалалық, аудандық санитарлық-эпидемиологиялық станциялардан, арнайы мамандандырылған санитарлық және эпидемияға қарсы мекемелерден, ғылыми-зерттеу институттарынан, гигиена саласындағы кафедралары бар медициналық жоғарғы оқу орындарынан тұрды.

1. **Иллюстрациялық материал:** презентация

2. **Әдебиет:** №1-қосымшаға қараңыз.

3. **Бақылау сұрақтары (Feedback кері байланысы):**

1. Санитариялық- эпидемиологиялық қызмет жүйесі дамуының алғы шарттарын атаңыз.
2. Кеңес Одағы кезіндегі санитариялық- эпидемиологиялық қызмет жүйесінің даму тарихы.
3. Егеменді Қазақстандағы санитариялық- эпидемиологиялық қызмет жүйесінің даму тарихы.
4. Санитариялық- эпидемиологиялық қызмет жүйесінің дамуына үлес қосқан қазақстандық ғалымдар.

№2 дәріс

1. **Тақырыбы:** Заманауи ЕПМ дәрігер-эпидемиологтың ролі.

2. **Мақсаты:** білім алушыларды заманауи ЕПМ дәрігер-эпидемиологтың жұмысымен таныстыру.

3. **Дәріс тезистері:**

Эпидемиология – жұқпалы аурулардың пайда болуын, таралуын зеттейтін, алдын алу және олармен күрес шараларын ұсынатын ғылым. Эпидемиология екі бөлімінен тұрады:

- 1) жалпы эпидемиология – жұқпалы аурулардың заңдылықтары мен олармен күресу, жою және олардың алдын алудағы теорияның, әдістемелік және ұйымдастыру негіздері туралы білімнің жиынтығын қамтиды;
- 2) жеке эпидемиология – белгілі бір жұқпалы ауруға тән ерекшеліктерді жан-жақты зерттейді. Эпидемиология микробиология, гигиена, паразитология, иммунология, жұқпалы аурулар клиникасы, т.б. жаратылыстану ғылымдарымен тығыз байланысты. Жұқпалы ауруларға күрес шаралары тәжірибелерінің қорытындысы ретінде эпидемиология көне заманнан бері белгілі. Мыс., б.з.б. 1000 ж. Қытайда шешек ауруларына қарсы егу әдісі қолданылған, Үндістанда індетке қарсы санитарлық заң болған. Қазақ жерінде ғұлама ғалым, емші Өтейбойдақ Тілеуқабылұлы шешек ауруларына қарсы вакцина егуді осыдан 500 жыл бұрын пайдаланған. Ал Шығыс Азия елдерінде алапес ауруларының жұқпалы екенін біліп, ондай науқастарды окшаулап, арнайы “алапес үйіне” қамаған. Ертедегі Римде өлікті қала ішіне жерлеуге рұқсат етілмеген. Жұқпалы ауруларды тірі қоздырғыштар тудыратыны туралы алғаш рет Гиппократтың еңбектерінде айтылған. 19 ғ-дың 2-жартысында микробиологияда ашылған жаңалықтарға байланысты белгілі ғалымдар Л.Пастер, Р.Кох, И.И. Мечников, Д.И. Ивановский, Н.А. Семашко, А.Н. Сысин, К.И. Скрябин, Д.К. Заболотныйдың, т.б. еңбектерінің нәтижесінде көптеген індеттердің микробтары табылды. Қазақстанда 1925 ж. Қызылорда бактериологиялық зертхана ашылды. 1940 ж. осы зертхананың негізінде Алматы қаласында Эпидемиология және микробиология ҒЗИ (қазіргі Гигиена және эпидемиология ғылыми-зерттеу орталығы) ашылды. Эпидемиология мәселелерімен Қазақ карантиндік және зооноздық инфекциялар ғылыми орталығы, республикадағы медициналық ЖОО мен академиялардың кафедралары сан.-эпид. қызметкерлері шұғылданады. Эпидемиология саласында көрнекті ғалымдар Х.Ж. Жұматов, И.Қарағұлов, Н.Д. Беклемишов, М.А. Айқымбаев, І.А. Макиров, Н.И. Киреев, Е.Х. Шұратов, Н.Ж. Жайықбаев, т.б. көп еңбек сіңірді. С. Әміреев, І. Құдайбергенұлы.

ONTÜSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 5 беті

Эпидемиологиялық бақылау қызметінің мақсаты профилактикалық/эпидемияға қарсы іс-шараларды жүргізу, пациенттер мен қызметкерлердің болуының қауіпсіз жағдайларын жасау, микробиологиялық мониторингті ұйымдастыру болып табылады.

ЕПМ эпидемиологы ҚР қолданыстағы заңнамасына сәйкес медициналық мекеменің бас дәрігерінің бұйрығымен қызметке тағайындалады және босатылады. Стационар эпидемиологы денсаулық сақтау объектісінің басшысына немесе оның орынбасарына тікелей бағынады.

Лауазымдық міндеттері

Жұқпалы аурулардың алдын алу бойынша іс-шаралар жоспарына сәйкес өз жұмысын жүргізеді. Ауруханаішілік инфекцияларды анықтау мен есепке алуды бақылауды ұйымдастырады. Аурухананың барлық функционалдық бөлімшелерінен жұқпалы аурулар, санитарлық-эпидемиологиялық режимнің бұзылуы, санитарлық-бактериологиялық зерттеулердің нәтижелері, иммунобиологиялық препараттарды енгізуге әдеттен тыс реакциялар туралы күнделікті ақпаратты алады, олардың пайда болу себептерін зерттейді және басшыларды хабардар етеді. Мүдделі мамандармен бірлесе отырып, жұқпалы аурулар анықталған жағдайда эпидемияға қарсы шаралар кешенін әзірлейді және жүзеге асырады, стационарда профилактикалық іс-шаралар жүргізеді, барлық бөлімшелерде эпидемияға қарсы және санитарлық-гигиеналық тәртіпті қамтамасыз етеді. Стационарлық науқастың медициналық құжаттарын, жұқпалы аурулар тізілімін, санитарлық-бактериологиялық зерттеулер мәліметтерін, мәйітті тексеру материалдарын, дәріхана есептерін, санитарлық-эпидемияға қарсы тәртіптің жай-күйі туралы мәліметтерді зерделеу негізінде жедел және ретроспективті эпидемиологиялық талдауды жүзеге асырады. Эпидемиологиялық талдау деректері негізінде белгілі бір нозологиялық формалардағы эпидемиялық үдерістің ерекшеліктерін ашып, олардың алдын алудың нақты шараларын белгілейді. Жұқпалы аурулар бойынша қолданыстағы бұйрықтардың орындалуын және дезинфекциялық тәртіптің сақталуын ұйымдастырады. Ауруханаішілік инфекциялардың алдын алу жөніндегі комиссияның жүйелі жұмысын ұйымдастырады және қамтамасыз етеді, санитарлық-эпидемиологиялық мәселелер бойынша құжаттарды (бұйрықтар, дәрігерлік кеңестің шешімдері, ақпараттық бюллетеньдер) дайындайды. Тиісті бөлімшелердің мамандарымен ауруханаішілік инфекцияның (ААИ) әрбір жағдайына талдау жүргізеді. Мамандармен (бактериологтар және клиникалар) бірлесіп, осы ауруханада антибиотиктерді қолданудың оңтайлы схемаларын анықтайды. Медициналық құралдарды өңдеу мен зарарсыздандыруға, бір рет қолданылатын шприцтерді, жүйелерді және иммунобиологиялық препараттарды пайдалану мен жоюға, сондай-ақ оларды жеткізу және сақтау шарттарына тұрақты бақылауды жүзеге асырады. Дезинфекциялық құралдарға, диагностикалық орталарға, реагенттерге, сондай-ақ емдік және профилактикалық бактериялық препараттарға өтінімді үйлестіреді. Ауруханаішілік инфекциялардың және басқа да жұқпалы аурулардың профилактикасы бойынша медициналық персоналдың (дәрігерлер, медбикелер, кіші қызметкерлер) оқуын ұйымдастырады. Аурухана бөлімшелерін жобалау және қайта құру бойынша тапсырмаларды дайындауда консультациялық көмек көрсетеді. Мекеме басшылығының бұйрықтарын, өкімдері мен нұсқауларын, сондай-ақ нормативтік құқықтық актілерді өз тәртібінде білікті және уақытылы орындайды. Ішкі тәртіп ережелерін, өрт қауіпсіздігі және қауіпсіздік техникасын, санитарлық-эпидемиологиялық тәртіпті сақтайды. Денсаулық сақтау мекемесінің, оның қызметкерлерінің, емделушілер мен келушілердің қызметіне қауіп төндіретін қауіпсіздік, өрт және санитарлық ережелерді бұзуды жою үшін басшылықты уақтылы хабардар етуді қоса алғанда, жедел шаралар қабылдайды. Жүйелі түрде біліктілігін арттырып отырады.

ONTÜSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 6 беті

Эпидемиологтың құқығы:

1. Мекеме басшылығына диагностикалық және емдеу үдерісін жетілдіру, әкімшілік-шаруашылық және параклиникалық қызметтердің жұмысын жақсарту, олардың жұмысын ұйымдастыру мәселелері мен жағдайлары бойынша ұсыныстар енгізуге;
2. Қарамағындағы қызметкерлердің жұмысын бақылауға, оларға қызметтік міндеттері шеңберінде бұйрықтар беруге және олардың нақты орындалуын талап етуге, оларды көтермелеу немесе жаза қолдану жөнінде мекеме басшылығына ұсыныстар енгізуге;
3. Өз міндеттерін орындау үшін қажетті ақпараттық материалдар мен құқықтық құжаттарды сұратуға, алуға және пайдалануға;
4. Өз жұмысына қатысты мәселелерді талқылайтын ғылыми-тәжірибелік конференциялар мен кеңестерге қатысуға;
5. Тиісті біліктілік санатын алу құқығымен белгіленген тәртіппен аттестациядан өтуге;
6. Кемінде 5 жылда бір рет біліктілігін арттыру курстарында біліктілігін арттыру.

Эпидемиолог мыналарға жауапты:

1. Өзіне жүктелген міндеттерді уақтылы және сапалы орындау;
 2. Өз жұмысын ұйымдастыру, басшылықтың өкімдерін, нұсқаулары мен тапсырмаларын, өз қызметі бойынша нормативтік құқықтық актілерді уақтылы және сапалы орындау;
 3. Ішкі тәртіп ережелерін, өрт қауіпсіздігі және қауіпсіздік техникасын сақтау;
 4. Қолданыстағы заңнамалық құжаттарда көзделген медициналық және басқа да қызметтік құжаттаманы уақтылы және сапалы ресімдеу;
 5. Өз қызметі туралы статистикалық және өзге де ақпаратты белгіленген тәртіппен ұсыну;
 6. Бағынысты қызметкерлердің атқарушылық тәртіпті сақтауын және өз міндеттерін орындауын қамтамасыз ету;
 7. Денсаулық сақтау мекемесінің, оның қызметкерлерінің, емделушілер мен келушілердің қызметіне қауіп төндіретін қауіпсіздік, өрт және санитарлық ережелерді бұзуды жою бойынша басшылықты уақтылы хабардар етуді қоса алғанда, жедел әрекет ету.
- Еңбек тәртібін, заңнамалық және нормативтік актілерді бұзғаны үшін эпидемиолог дәрігер құқық бұзушылықтың ауырлығына қарай қолданыстағы заңнамаға сәйкес тәртіптік, материалдық, әкімшілік және қылмыстық жауапкершілікке тартылуы мүмкін.

4. Иллюстрациялық материал: презентация

5. Әдебиет: №1-қосымшаға қараңыз.

6. Бақылау сұрақтары (Feedback кері байланысы):

1. Эпидемиология нені зерттейді?
2. Эпидемиологиялық бақылау қызметінің мақсаты неде?
3. ЕПМ дәрігер-эпидемиологтың лауазымдық міндеттеріне не жатады?
4. ЕПМ дәрігер- эпидемиологтың құқығын атаңыз.

№3 дәріс

1.Тақырыбы: Этика: түсінігі, анықтамасы, мағынасы. Этикалық қағидаттар.

2. Мақсаты: білім алушыларды этика түсінігімен, мағынасымен пайда болу себептері мен шығу тегімен таныстыру.

3. Дәріс тезистері:

Этика (грек. ethos – дағды, әдет-ғұрып) – зерттеу нысаны мораль, адамның мінез-құлқы болып табылатын ежелгі теориялық пәндердің бірі. Термин және айрықша зерттеу пәні ретінде өз бастауын Аристотель еңбектерінен алады.

“Этизм” термині Аристотельдің ар-ождан мәселесіне арналған үш шығармасының (“Никомах этикасы”, “Евдем этикасы”, “Үлкен этика”) атауына кірген. Аристотель Этизм

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 7 беті

жайлы сөз қозғағанда негізгі үш мәселеге тоқталып, этик. теория, этик. кітаптар, этик. іс-тәжірибе туралы айтады. О баста грек тіліндегі этизмнің латын тіліндегі баламасы ретінде мораль қолданылса, кейіннен білім беру дәстүрінде этизм – ілім мәнінде, мораль – оның пәні ретінде қарастырылды. Әдетте, этизмдық ой-толғамдар адамдардың мінез-құлықтары мен салт-дәстүрлерінің әралуан екендігін баяндаудан басталады. Сократ әр-түрлі мінез-құлықтарды бағалап, саралау үшін парасатқа жүгіну керек деп білді. Платон адам жан-жақты ұйымдастырылған мемлекетте өмір сүріп, оның басшылығын дана-философтар атқарғанда ғана рухани және мінез-құлық кемелдігіне жете алады деп білді. Парасат иесі ретінде өз мүмкіндіктерін жүзеге асырған адам, өз өмірінің жоғары мақсатын айқындап, мемлекеттің негізі болып табылатын саясатқа, экономикаға этикалық нормалармен жетекшілік жасайды. Этизм ұғымы жайлы Д.Юмның “Адамның табиғаты” туралы трактатында жан-жақты айтылады. Қазақ халқының дәстүрлі дүниетанымында Этизм ұғымының баламасы ретінде ар-ождан ұғымы қолданылып, негізгі тақырып ретінде ұсынылған.

Этиканың құрылымы. Этика үш бөліктен тұрады:

- теориялық этика;
- нормативті этика;
- эмпириялық этика.

Теориялық этика — этиканың негізгі ұғымдарын, оның зерттеу пәнін, ғылым ретінде даму тарихын зерттейді. Нормативті этика — негізгі этикалық категорияларды: мейірімділік пен қатыгездік, ізгілік пен жауыздық, ар-ұждан, ұят, абырой, парыз және т.б. қарастырады. Эмпириялық этика — белгілі бір кезеңдердегі адамзат ұйымдарының нақты адамгершілік келбеті туралы түсінік береді.

4. Иллюстрациялық материал: презентация.

5. Әдебиет: 1-қосымшаға қараңыз.

6. Бақылау сұрақтары (Feedback кері байланысы):

1. Денсаулық сақтау этикасы ұғымына не кіреді?
2. Денсаулық сақтау этикасы қандай?
3. Денсаулық сақтау мамандарының қызметін қандай құжаттар реттейді?

№4 дәріс

1. **Тақырыбы:** Медициналық қызметтің этикалық белгілері.

2. **Мақсаты:** білім алушыларды медициналық қызметтің этикалық белгілерімен таныстыру.

3. **Дәріс тезистері:**

Медицина қызметкерінің Этикалық кодексі олардың лауазымдық міндеттемелерін жүзеге асыру барысындағы этикалық нормалар мен өзін ұстау тәртібі ұстанымдарының жиынтығы болып табылады.

Медицина қызметкерінің ең басты мақсаты – адам өмірін сақтау, аурулардың алдын алу және денсаулығын қалпына келтіру, сондай-ақ емделмейтін ауруға шалдыққандар азабын жеңілдету. Медицина қызметкері өз міндеттерін Гиппократ анты, Қазақстан дәрігерлері анты, гуманизм және қайырымдылық ұстанымдарына сәйкес орындайды.

Медицина қызметкері өз шешімдері мен іс-әрекеттері үшін толық жауапкершілігін мойнына алады, сол үшін ол жүйелі түрде кәсіби шыңдалып отыруға міндетті. Өз қызметінде медицина қызметкері өзіне таныс және пайдалануға рұқсат етілген медицина ғылымының соңғы жетістіктерін пайдалануға міндетті. Медицина қызметкерінің кәсіби шешіміне жеке басының пайдасы мен материалдық мүдделер әсер етпеуі тиіс. Медицина қызметкері даярлаушы-фирмалар мен дәрі-дәрмек таратушылар ұсынған дәрілерді тағайындағаны үшін олардан сыйлық алуына болмайды. Медицина қызметкері дәрі тағайындау барысында тек қана

ONTÜSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 8 беті

науқастың мүддесі мен медициналық көрсетілімдерді ескеруі тиіс. Медицина қызметкері жасына, жынысына, ұлтына, діни сеніміне, азаматтығына, әлеуметтік жағдайына, саяси көзқарасына және басқа да медициналық емес факторларға сонымен қоса материалдық жағдайына қарамастан медициналық көмекті қажет еткен кез келген адамға көмектесуге міндетті. Медицина қызметкері өзі жұмыс істейтін мекемеге байланысты өз жауапкершілігіне алған барлық міндеттемелерді адал орындауға міндетті. Жас мамандарды үйретіп жүрген медицина қызметкерлері өз міндетін орындауға көңіл бөлуі және тәртібі жағынан үлгі боларлық деңгейде болуы тиіс. Медицина қызметкері қолжетімді құралдар (газет, журнал, радио, теледидар, әңгімелесу және т.б.) арқылы салауатты өмір салтын насихаттауға, сондай-ақ кәсіби этикалық және қоғамдық нормаларды ұстануда үлгі болуға міндетті. Медицина қызметкері оның кәсіби қызметі мен пациенттерге зиян келтірмейтін, медицина қызметкерінің ар-намысын төмендетпейтін, кәсіби тәуелсіздігіне кедергі келтірмейтін басқа жұмыстармен айналысуына болады. Медицина қызметкерінің жеке тәжірибемен айналысуы заңмен реттеледі. Медицина қызметкері жұмысының қайырымдылық мақсаттары оның жеке қадір-қасиетін, жеткілікті деңгейде мүліктік қамтамасыз етілуін, кәсіби қызметін атқаруға жағдай жасауын заң жүзінде қорғауын талап етуге негіз бола алады. Ұйымдастырылған формадағы наразылықтарға қатысу барысында медицина қызметкері өз қадағалауындағы пациенттерді қажетті медициналық көмекпен қамтамасыз ету міндеттемелерінен босатылмайды. Медициналық этиканың ұстануын бақылауды медицина қызметкерінің тікелей жетекшісі жүзеге асырады. Өмір бойы медицина қызметкері оны кәсіби шеберлікке үйреткен адамға деген құрмет пен ризашылығын сақтап өтуге міндетті. Медицина қызметкері медициналық қауымдастықтың абыройы мен асыл дәстүрлерін сақтауға міндетті. Медицина қызметкерлері бір-біріне құрмет пен мейірімділікпен қарауға міндетті. Медицина қызметкері көпшілік алдында басқа медицина қызметкерінің кәсіби біліктілігіне сенімсіздік білдіруге немесе беделін түсіруге құқығы жоқ. Клиникалық қиын жағдайларда тәжірибелі медицина қызметкері тәжірибесі аз әріптестеріне сыпайы түрде көмек көрсетуі тиіс. Бірақ емдеу үдерісіне толық түрде емдеуші дәрігер жауапты, ол өз әріптестерінің ұсыныстарын алуға немесе одан бас тартуға құқылы және бұнда науқастың мүддесін басшылыққа алуы тиіс. Денсаулық сақтау мекемесінің жетекшілері өз қоластында қызмет ететін медицина қызметкерлерінің кәсіби біліктілігінің жоғарылап отыруын қадағалауға міндетті. Медицина қызметкері басқа медицина қызметкерлеріне және көмекші персоналға құрметпен қарауға, олардың кәсіби біліктілігінің жоғарылауына жағдай жасауға міндетті.

Медицина қызметкерінің бірінші төрешісі – өз ары. Екіншісі – медицина қауымдастығы, олар дәрігерлер ассоциациясы ретінде өз жарғысы және басқа құжаттар негізінде тәртіп бұзушыға шара қолдануға құқылы.

Егер этикалық нормалар тәртібін бұзу Қазақстан Республикасының іс жүзіндегі ережелеріне қайшы келсе, медицина қызметкері заң алдында жауапқа тартылады.

Қызметкер өзінің тәртібі ұжымда көпшілік талқысына салынуы мүмкін екендігін санада ұстауы тиіс.

Гиппократ – дәрігерлік ілімнің атасы саналатын ежелгі оқымыстысы. Ол адам баласын түрлі ауру-сырқаудан, кесепаттан сақтандыру мақсатында көп еңбектенді. Бұл жолды адамзат алдындағы парызы деп білді. Платон, Аристотель сынды кемеңгерлер де оның ілімін мойындап, "ұлы" деп атақ берді. Ал Гиппократтың өз анты болды.

Гиппократ серті немесе **Гиппократ анты** (лат. *Facies Hippocratica*) — медицина қызметкерлерінің қызметке алғаш кірген уақытта беретін моральдік-этикалық анты. Мәтінін Гиппократтың өзі жазған. Алғашқы дәрігер саналатын Гиппократтың серті дәрігерлердің ортақ заңына жатады.

ONTÜSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы		59-11-2025 20 беттің 9 беті

Халық үшін, ел үшін қажымай, талмай еңбек етіп келе жатқан қазақ дәрігерлері үшін де бұл ант қасиетті ереже саналады. Дәрігерлік жұмыстағы адалдық – қазақ дәрігерлерінің айнымас серті.

ҚР дәрігерінің анты.

4. Иллюстрациялық материал: презентация.

5. Әдебиет: 1-қосымшаға қараңыз.

6. Бақылау сұрақтары (Feedback кері байланысы):

1. Медицина қызметкерлерінің моральдық-этикалық қағидаттарын атаңыз.
2. Медициналық этика басшылыққа алатын құжаттарды атаңыз.
3. Медицина қызметкері өз міндеттерін орындауда нені басшылыққа алады?

№5 дәріс

1. Тақырыбы: Мемлекеттік қызметкер – мемлекеттің айнасы.

2. Мақсаты: білім алушыларды мемлекеттік қызметкерге қойылатын талаптармен таныстыру.

3. Дәріс тезистері:

Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы ҚР Заңы 2015 жылғы 23 қарашадағы № 416-V ҚРЗ.

Мемлекеттік қызметкерлердің негізгі құқықтары мен міндеттері

Мемлекеттік қызметкер:

- өз өкілеттігінің шегінде мәселелерді карауға қатысуға және ол мәселелер бойынша шешімдер қабылдауға;
- қызметтік міндеттерін атқару үшін керекті ақпараттар мен материалдар алуға;
- мемлекеттік қызметіне қатысты материалдармен кедергісіз танысуға;
- біліктілігі мен іскерлігін, өзінің қызметтік міндеттерін адал атқаратындығын ескере отырып, қызмет бабында жоғарылауға;
- орынсыз жала жабылған кезде қызметтік тексеру жүргізуді талап етуге;
- еңбек, денсаулық, еңбектің қауіпсіздік шарттарын сақтауға; әлеуметтік және құқықтық жағынан қорғалуға;
- мемлекеттік қызметтен өз еркімен кетуіне;
- зейнеттік және әлеуметтік жағынан қамтамасыз етілуге;
- жоғары тұрған мемлекеттік органдар мен лауазым иелеріне мемлекеттік қызметті жетілдіру жөнінде ұсыныстар түсіруге құқықты.

Мемлекеттік қызметкерлер мыналарды орындауға:

- Республика Конституциясы мен заңнамасын сақтауға;
- азаматтар мен заңды тұлғалардың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін сақтау мен қорғауды қамтамасыз етуге, азаматтардың өтініштерін карауға;
- олар жөнінде қажетті шаралар қабылдауға;
- өзіне берілген құқық шегінде өкілеттігін жүзеге асыруға және қызметтік міндеттеріне сәйкес мемлекеттік және еңбек тәртібін сақтауға;
- өзіне заңмен белгіленген шектеулер қабылдауға;
- қызмет әдептілігінің нормаларын сақтауға;
- басшыларының бұйрықтары мен өкімдерін, жоғары тұрған органдар мен лауазым иелерінің шешімдері мен нұсқауларын орындауға;
- мемлекеттік құпияларды сақтауға;
- мемлекеттік меншіктің сақталуын қамтамасыз етуге;
- кәсіби деңгейі мен біліктілігін арттыруға міндетті.

Мемлекеттік қызметке мынадай адамдар қабылданбайды:

ONTÜSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 10 беті

- белгіленген тәртіп бойынша іс-әрекетке қабілетсіз немесе қабілеті шектеулі деп танылған;
- сот шешімі арқылы белгілі мерзім ішінде мемлекеттік қызметке тұру құқығынан айырылған;
- мемлекеттік қызметке тұрмастан бір жыл бұрын сыбайластық жемқорлық құқық бұзушылығы үшін тәртіптік жауапкершілікке тартылған немесе қасақана құқық бұзғаны үшін мемлекеттік қызметке тұрмастан бір жыл бұрын сот тәртібімен әкімшілік жаза қолданылған адам;
- сотталған және мемлекеттік қызметке кіру сәтінде жаза мерзімін өтеп болмаған немесе жазасы белгіленген заң тәртібімен алынып тасталмаған адам.

Азамат мемлекеттік қызметке тұрған кезде, салық қызметі органдарына, оған құқық меншігі ретінде жататын мүліктері мен алған табыстары жөнінде мәліметтер тапсыруға міндетті. Азамат мемлекеттік әкімшілік қызметке тұрған кезде, оған үш айлық, сынақ мерзімі белгіленуі мүмкін.

Мемлекеттік әкімшілік қызметкерді оны осы қызметке қабылдауға құқығы бар мемлекеттік органның тиісті лауазым иесі қызметтен шығарады. Мемлекеттік әкімшілік қызметкерлер мемлекеттік қызмет туралы заңды бұзғаны үшін жауап береді. Мемлекеттік қызметкер өзіне жүктелген міндеттерді орындамаған не ойдағыдай орындамаған, қызметтік өкілеттіктерін асыра пайдаланған, мемлекеттік және еңбек тәртібін бұзған, сондай-ақ оның мемлекеттік қызметте болуымен байланысты белгіленген шектеулерді сақтамаған жағдайда мемлекеттік қызметкерлерге мынадай тәртіптік жазалар қолданылуы мүмкін:

- ескерту;
- сөгіс;
- қатаң сөгіс;
- қызметіне толық сәйкес еместігі жөніндегі ескерту;
- қызметтен шығару.

Сонымен, мемлекеттік органда белгіленген тәртіп бойынша ақы төленетін қызметте отырған және мемлекеттің міндеттері мен қызметтерін іске асыру мақсатында қызметтік өкілеттіктерін жүзеге асыратын Қазақстан Республикасының азаматы мемлекеттік қызметкер деп танылады. Мемлекеттік қызмет мемлекеттің аса маңызды құралы болып табылады. Оның жоғары дәрежеде ұйымдастырылуы, заңдылық тұрғыдан қамтамасыз етілуі және жоғары білікті мамандармен жабдықталған болуы керек.

4. Иллюстрациялық материал: презентация

5. Әдебиет: №1-қосымша

6. Бақылау сұрақтары (Feedback кері байланысы):

1. Мемлекеттік қызметкердің міндеттерін атаңыз.
2. Мемлекеттік қызметкер неге құқылы?
3. Мемлекеттік қызметке қандай адамдар қабылданбайды?

№6 дәріс

1. Тақырыбы: Санитарлық-эпидемиологиялық бақылау мамандарының кәсіби қызметіндегі байланыс.

2. Мақсаты: білім алушыларды санитарлық-эпидемиологиялық бақылау мамандарының кәсіби қызметімен таныстыру.

3. Дәріс тезистері:

Қазіргі заманғы медицина бүгінгі күні дені сау адамға бағытталған, ал дені сау адамдардың денсаулығын сақтау денсаулық сақтаудың жетекші қағидасы болып табылады.

ONTÜSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 11 беті

Денсаулық сақтау жүйесінде санитарлық-эпидемиологиялық қызмет ерекше орын алады, оның міндеті профилактикалық медицина принциптерін практикалық іске асыру болып табылады.

Санитариялық дәрігер - санитариялық-гигиеналық бейіндегі жоғары медициналық білімі бар маман. Оның жұмысы адамның салауатты ортасын құруға және әртүрлі қолайсыз факторлармен, соның ішінде ауру тудыратын факторлармен күресуге бағытталған. Санитарлық дәрігер өзінің кәсіби қызметінде ұйымдастырушылық және тәрбие жұмыстарымен айналысады, ел халқының денсаулығы тәуелді болатын шешім қабылдайды.

Санитарлық-эпидемиологиялық қызмет негізгі міндеті халықтың денсаулық жағдайына қоршаған ортаның қолайсыз факторларының зиянды әсерін алдын алу, анықтау және жою, санитариялық-эпидемиологиялық жағдайды бақылауды және кәсіпорындардың, мекемелердің, ұйымдардың орындалуын қадағалауды жүзеге асыру жолымен инфекциялық және кәсіптік аурулардың алдын алу болып табылатын органдар мен мекемелердің бірыңғай орталықтандырылған жүйесі болып табылатын маңызды мемлекеттік органдардың бірі болып табылады, лауазымды адамдар мен азаматтар санитарлық ережелер мен нормаларды, гигиеналық нормативтерді, адам денсаулығын сақтау құрметіне Қазақстан Республикасының санитарлық заңнамасы мен заңдарыға сүйенеді.

Кез-келген елдегі санитарлық-эпидемиологиялық қызметтің дамуы мен қазіргі жағдайы терең әлеуметтік-экономикалық және саяси тамырларға ие.

Қазақстанда санитарлық-эпидемиологиялық қызмет 90 жыл бұрын құрылған. Құрылу кезеңінде (1922 ж.) санитарлық-эпидемиологиялық қызметтің құрылымы мен функциялары біздің қоғамның әлеуметтік-саяси және экономикалық салаларындағы түбегейлі өзгерістермен және нарықтық қатынастарға көшумен қатар үнемі өзгеріп отырды. Посткеңестік кеңістік үшін санэпидқызметті мемлекеттік құрылымға айналдыру, оның мамандарын мемлекеттік қызметші мәртебесіне ауыстыру жаңалық болды. Санитарлық-эпидемиологиялық қызмет ел халқының санитарлық-эпидемиологиялық саламаттылығын қамтамасыз ету бойынша басқа мемлекеттік органдармен және ұйымдармен белсенді өзара іс-қимыл жасады.

Медициналық жоғары оқу орындарының санитарлық-гигиеналық факультеттерінде әрдайым оқыту әдістерін жетілдіруге, оқыту курстарын біріктіруге, гигиенаның әртүрлі бейіндері бойынша маманның моделін анықтауға көп көңіл бөлінді: Коммуналдық гигиена, еңбек гигиенасы, балалар мен жасөспірімдер гигиенасы, әскери гигиена, радиациялық гигиена, тамақтану гигиенасы, сондай-ақ эпидемиология (микробиология, бактериология, паразитология, иммунология және т. б.)).

Санитариялық-гигиеналық факультеттің түлектері мемлекеттік санитариялық-эпидемиологиялық қадағалау органдарында, гигиена және эпидемиология орталықтарында сарапшылармен, дезинфекциялық станцияларда, обаға қарсы мекемелерде, санитариялық-карантиндік пункттерде, ғылыми-зерттеу институттарында, өнеркәсіптің түрлі секторларында дәрігерлермен жұмыс істеу үшін сұранысқа ие болды.

Профилактикалық бейіндегі ғылыми кадрларды даярлау жөніндегі ғылыми-зерттеу жұмысы көрнекті ғалымдар: Б.А. Атчабаров, Г.А. Құлқыбаев, М.Н. Омарова және т. б. негізін қалаған гигиена және эпидемиология ғылыми орталығы, Ұлттық Еңбек гигиенасы және кәсіптік аурулар орталығы, санитарлық-эпидемиологиялық сараптама және мониторинг ғылыми орталығы және т. б. ғылыми ұйымдарда жүзеге асырылды.

Өкінішке орай, жоғарыда аталған ғылыми орталықтар 2017 жылы жабылып, ғылыми базалар ретінде жойылды.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 03.02.2003 жылғы №126 қаулысымен санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылық саласындағы қызметті жүзеге асыратын атқарушы органдар

ONTÜSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы		59-11-2025 20 беттің 12 беті

мен мемлекеттік мекемелердің құрылымы өзгертілді. Мемлекеттік санитарлық қадағалау комитеті құрылды және қызметтер бақылау-қадағалау функцияларын жүзеге асыратын мемлекеттік санитарлық-эпидемиологиялық қадағалау органдарына және санитарлық-эпидемиологиялық сараптама мен зертханалық зерттеулер жүргізетін мемлекеттік ұйымдарға бөлінді. Барлық деңгейдегі мемсанэпидқадағалау басқармасы (МСЭК), зертханалық қызмет тиісті санитариялық-эпидемиологиялық сараптама орталықтарына (ЭЭО) ұйымдастырылды. 2005 жылдан бастап Қазақстанның барлық медициналық жоғары оқу орындарында санитарлық-гигиеналық факультеттер жабылды, онда «гигиена, санитария және эпидемиология» мамандығы бойынша санитарлық дәрігерлер дайындалды. Оның орнына «Медициналық-профилактикалық іс» және «қоғамдық денсаулық сақтау» факультеттері ашылды.

2013 жылдан бастап мемлекеттік орган ретіндегі «санитарлық-эпидемиологиялық қызмет» қызметі үкіметтік емес ұйымдардың қатысуымен ғылыми негіздемесіз және қоғамдық тыңдаусыз 5 рет реформаланды:

- 2013 жылы Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен Комитет базасында Қазақстан Республикасының Тұтынушылардың құқықтарын қорғау агенттігі құрылды;
 - 2014 жылы Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен аталған агенттік жойылды және Қазақстан Республикасы Үкіметінің 14.08.2014 жылғы №933 қаулысымен Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің жанынан тұтынушылардың құқықтарын қорғау комитеті құрылды;
 - 2017 жылы Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен медициналық бақылау комитетінің функцияларын қосып, Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігі жанындағы фармацевтикалық бақылау комитетін құра отырып, қоғамдық денсаулық сақтау комитеті құрылды;
 - 2019 жылы «Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігінің кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің Қаулысымен бірігу жолымен тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің қауіпсіздік сапасын бақылау комитеті құрылды
- Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігінің 3 комитеті;
- 2020 жылы Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау министрлігі Санитарлық-эпидемиологиялық қадағалау және медициналық бақылау комитетін реформалау жобасын әзірледі.

«Саламатты Қазақстан» денсаулық сақтауды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру кезінде санитариялық-эпидемиологиялық бақылау органдарының қызметін қоғамдық денсаулық сақтау қызметіне қате қайта бағдарлау орын алды, бұл санитариялық - эпидемиологиялық қызметтің негізгі мақсаттарын, міндеттері мен функцияларын түбегейлі өзгертті және санитариялық қызмет мекемелерінде білікті мамандардың тапшылығы қалыптасты.

Бүгінгі таңда санитарлық-эпидемиологиялық қызметтің барлық қызметі тек ағымдағы қадағалауға бағытталған және алдын-ала қадағалауды қамтамасыз етудің негізгі функциясы жойылды, бұл өзінің тартымдылығы мен тәуелсіздігін жоғалтқан мемлекеттік санитарлық қызметтің өзіне әсер етті.

Қазіргі уақытта «қоғамдық денсаулық сақтау» факультетінің Қазақстанның медициналық жоғары оқу орындарының түлектері бағанда «маман» мамандығын көрсете отырып, жоғары медициналық білім туралы дипломдар алатынына назар аударған жөн.

Осы факультеттердің түлектері, 4 жылдық оқу мерзімі бар бакалаврлар, еңбек гигиенасы, тамақтану гигиенасы, коммуналдық және радиациялық гигиена, балалар мен жасөспірімдер гигиенасы, қоршаған орта гигиенасы, санитария, жұқпалы аурулардың эпидемиологиясы,

ONTÜSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 13 беті

вирусология, паразитология, ауруханаішілік инфекциялар, дезинфекция бойынша толық курстан өтпей, ең жақсы жағдайда тек медициналық қосымша ретінде жұмыс істей алады, объектілерді сапалы санитарлық-гигиеналық тексеруді және жұқпалы аурулар ошақтарындағы іс-шараларды жүргізе алмайды.

Қазақстанның барлық медициналық жоғары оқу орындарында «санитария, гигиена және эпидемиология» мамандығы бойынша магистранттар мен PhD - докторанттарды даярлау нөлге дейін төмендеді.

2020 жылы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігінің Орта мерзімді іс шаралары шеңберінде мамандықтың бакалавриат студенттерін бейіндеу жоспарланды «Қоғамдық денсаулық сақтау» білім беру траекториялары бойынша 3-ші курстан бастап: эпидемиология және гигиена, мамандандырылған магистратурада және PhD-докторантурада эпидемиология және гигиена мамандықтары бойынша даярлау жоспарланды.

Эпидемиология және гигиена мәселелері Медициналық-профилактикалық бағыттағы дәрігерлер (эпидемиологтар мен гигиенистер) үшін ғана емес, кез келген бейіндегі дәрігерлер үшін де өте өзекті болды.

Стратегиялық міндет «Медициналық-профилактикалық іс» мамандығының беделін арттыру және медициналық-профилактикалық бағыттағы пәндерді зерделеудің отандық тәжірибесін сақтау және көбейту, «Медициналық-профилактикалық іс» мамандықтарының бағыттары бойынша білім беру бағдарламаларының мазмұндық бөлігін әлемдік қоғамдастықпен үйлестіру болып табылады.

4. Иллюстрациялық материал: презентация

5. Әдебиет: №1-қосымша

6. Бақылау сұрақтары (Feedback кері байланысы):

1. Мемлекеттік қызметші күзіреті мен әдебі қандай құжатта көрсетілген?
2. Санитарлық-эпидемиологиялық қызмет мамандарының кәсіби күзіреттілігін атаңыз.
3. «Медико-профилактикалық іс» мамандығының болашағы неде деп ойлайсыз?

№7 дәріс

1. **Тақырыбы:** Медициналық құқықтың түсінігі, пәні және қағидаттары.

2. **Мақсаты:** білім алушыларды медициналық құқық түсінігі және жүйесімен, медициналық қызмет саласындағы қатынастарды құқықтық реттеу әдісімен таныстыру.

3. **Дәріс тезистері:**

Медициналық қызметті құқықтық реттеу және денсаулық сақтау саласындағы Қазақстан азаматтарының құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау проблемасы ерекше мәнге ие. Мұның негізгі себептері медициналық заңнаманың жетілмегендігі, денсаулықты қорғауды қамтамасыз етудің нақты құқықтық механизмдерінің жоқтығы, медициналық персоналдың заңды нигилизмі және халықтың құқықтық сауатсыздығы, пациенттің, медицина қызметкерінің әлеуметтік-құқықтық осалдығы. Отандық денсаулық сақтау саласындағы жағдайды сапалы жақсартудың негізгі бағыттары:

- денсаулық сақтау саласындағы нормативтік-құқықтық базаны жетілдіру (заңнамалық деңгей);
- медициналық құқықты дербес құқық саласы ретінде тану (ғылыми және теориялық деңгей).

Бірқатар теориялық проблемаларды әзірлемей, құқықтық реттеуді жетілдіру мүмкін емес. Бұл ең алдымен құқықтық реттеу нысанын негіздеу мен әдістерін таңдауға, әртүрлі құқықтық актілердің арақатынасы мен өзара іс-қимылын белгілеуге, азаматтардың денсаулығын сақтау саласындағы заңдық жауапкершілік мәселелерін шешуге қатысты.

ONTUSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 14 беті

Профилактикалық, санитарлық және фармацевтикалық қызметтердегі ақылы емдеу, денсаулық сақтаудағы жаңа шаруашылық тетігін құруға сөзсіз әкеледі. Ол экономикалық және заңдылыққа негізделген медициналық қызметтер мен процедуралардың құнын, тараптар арасындағы шарттық қатынастарды, теріс нәтиже үшін, сондай-ақ дұрыс емес емдеу арқылы сақтандырылған пациенттердің денсаулығына келтірілген зиян үшін заңды жауапкершілікті есептеу. Сақтандыру медицинасы жағдайында жауапкершілік емдеу-алдын алу мекемелері мен медицина қызметкерлеріне, әсіресе пациенттің денсаулығына олардың қызметі нәтижесінде зиян келтірілген жағдайларда жүктеледі. Емдеудің қолайсыз нәтижесіне байланысты сараптама комиссияларының қылмыстық істер материалдарын зерделеуі олардың 27,9% – да дәрігерлік қателіктерден, 8,5%-да медициналық қызмет үшін тиісті жағдайлардың жоқтығынан және 7,4% - да емдеу-алдын алу мекемелері қызметкерлерінің теріс пиғылынан болғанын көрсетті. ҚР Конституциясының 29-бабына сәйкес адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтары заңдардың мәнін, мазмұнын және қолданылуын, заң шығарушы және атқарушы биліктің, жергілікті өзін-өзі басқарудың қызметін айқындайды және сот төрелігімен қамтамасыз етіледі.

ҚР Конституциясы мен басқа да құқықтық актілерде азаматтардың өмір сүру құқығы, денсаулығы мен оны қорғау құқығы, жеке өміріне қол сұқпау, жеке басының құпиясына құқығы бар делінген. Денсаулықты сақтау және жақсарту адамның ең бірінші өмірлік қажеттілігі болып табылатындықтан, онда оның барлық тыйым салынбаған тәсілдермен қанағаттандыру ең алдымен азаматтардың жеке өмірі саласына жатады. Сондай-ақ, аурулардың алдын алуда, адамдарға дәрменсіз күйде және жекелеген жағдайларда медициналық көмек көрсетуде қоғамдық денсаулықты қамтамасыз етуде көпшілік мүддесі ескерілуі тиіс.

Мұндай қатынастар азаматтардың келісім беру және медициналық араласудан бас тарту, емдеуші дәрігерді таңдау, емдеу тәсілін таңдауға қатысу құқығындағы жеке-құқықтық реттеу элементтерін қамтиды. Азаматтың құқықтары мен бостандықтары конституциялық құрылыс негіздерін, имандылықты, денсаулықты, басқа адамдардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау, елдің қорғанысы мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында қажетті шамада ҚР Заңдарымен шектелуі мүмкін. Бұл норманы іске асыру мәжбүрлеп емдеуге, мысалы, "ҚР-да адамның иммундық тапшылық вирусы (АИТВ-инфекциясы) тудыратын аурудың таралуының алдын алу туралы" Заңда, "Психиатриялық көмек және оны көрсеткен кезде азаматтардың құқықтарына кепілдік беру туралы" Заңда көзделген шараларды айтуға болады. Бұл медициналық қатынастардың барлығы мемлекеттік (әкімшілік) құқық саласына жатады. Олардың қатысушылары уәкілетті органдар мен мекемелер, оларға азаматтарға заңмен ұйғарылған іс-шараларды орындау міндеті жүктеледі және арнаулы кепілдіктер мен бостандықтар беріледі.

Медициналық қатынастарды құқықтық реттеуде үш тәсіл қалыптасқан: әкімшілік-құқықтық, азаматтық-құқықтық және аралас – әлеуметтік-құқықтық әдістер.

Қазіргі уақытта денсаулық сақтау саласындағы құқықтық реттеудің әкімшілік-құқықтық әдісі аса маңызды рөл атқаруда, өйткені мұнда көптеген қатынастар әкімшілік актілермен регламенттеледі: ережелер, нұсқаулықтар және т.б. Мұндай актілер медициналық қызметкерлердің қызметтік құқықтары мен міндеттерін, емдеу, санитарлық-профилактикалық іс-шаралардың «технологиясын», денсаулықты сақтау саласындағы құқық бұзушылықтарды анықтайды.

4. Иллюстрациялық материал: слайдтар

5. Әдебиет: 1-қосымшаға қараңыз.

6. Бақылау сұрақтары (Feedback кері байланысы):

ONTÜSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 15 беті

1. Медициналық құқық нені зерттейді?
2. Медициналық құқықтың қандай тәсілдерін білесіз?
3. Медицинада құқықтық реттеуді жетілдірудің жолдарын атаныздар.

№8 дәріс

1. Тақырыбы: Санитарлық-эпидемиологиялық қызмет саласы мамандарының құқықтары мен міндеттері.

2. Мақсаты: білім алушыларды санитариялық - эпидемиологиялық қызмет саласындағы адамдардың құқықтарымен таныстыру.

3. Дәріс тезистері:

Мемлекеттік санитариялық-эпидемиологиялық қадағалауды жүзеге асыратын лауазымды адамдар:

- 1) ҚР халықтың санитариялық-эпидемиологиялық салауаттылығы туралы заңнамасы нормаларының орындалуын тексеру мақсатында кәсіпкерлік субъектілерін - тоқсанына бір рет, объектінің эпидемиологиялық маңыздылығына қарай - айына бір рет, сондай-ақ кәсіпкерлік субъектілері болып табылмайтын мемлекеттік санитарлық-эпидемиологиялық бақылау объектілерін халықтың санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылығы саласындағы мемлекеттік орган белгілеген бару жиілігіне сәйкес кедергісіз (қызмет куәлігін көрсетіп) тексеруге; сондай-ақ кәсіпкерлік субъектілері болып табылмайтын мемлекеттік санитарлық-эпидемиологиялық бақылау объектілерін халықтың санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылығы саласындағы мемлекеттік орган белгілеген бару жиілігіне сәйкес кедергісіз (қызмет куәлігін көрсетіп) тексеруге;
- 2) халықтың санитариялық-эпидемиологиялық салауаттылығы туралы ҚР заңдарын бұзуды жою туралы жеке және заңды тұлғаларға ұйғарымдар беруге;
- 3) ҚР орталық және жергілікті атқарушы органдарынан, жеке кәсіпкерлер мен заңды тұлғалардан халықтың санитариялық-эпидемиологиялық салауаттылығы мәселелері бойынша ақпарат сұратуға және алуға;
- 4) халықтың пайдалануы мен қолдануына арналған өнімді ел аумағында, сондай-ақ шаруашылық қызметте ҚР Үкіметі [белгілейтін](#) тәртіппен әкелуге, сондай-ақ өндіруге, қолдануға және сатуға тыйым салуға;
- 5) ҚР заңдарында белгіленген мерзімдерде:
 - елді мекендер құрылысын, өнеркәсіптік және азаматтық мақсаттағы объектілерді орналастыруды, салуды және қайта жаңғыртуды жоспарлауға;
 - жер қойнауын пайдалануға, санитарлық-қорғау аймақтарының, суды пайдалану мен сарқынды суларды бөліп тастау жағдайларына, уытты, радиоактивтік және басқа да зиянды заттарды кәдеге асыру мен көмуге жасалған келісім-шарттар шикізаттың, технологиялық жабдықтың, тамақ өнімдері өндірісі процестерінің, азық-түлік шикізатының, өнеркәсіп бұйымдарының, құрылыс материалдарының, иондандырушы сәулелену көздерінің, химиялық заттар мен өнімдердің, биологиялық, дәрі-дәрмектік, дезинфекциялаушы, дезинсекциялаушы және дератизациялаушы құралдардың және азық-түлік шикізаты, тамақ өнімдері мен ауыз су құйылып, салынатын орауыш және полимерлік материалдардың, парфюмерлік-косметикалық және басқа да кең тұтынылатын тауарлардың, медициналық иммунобиологиялық препараттардың, жабдықтардың, аспаптар мен жұмыс құралдарының жаңа түрлеріне арналған стандарттар мен техникалық шарттардың жобалары бойынша [санитарлық-эпидемиологиялық қорытындыны](#) қарауға және беруге;
- 6) ҚР Мемлекеттік шекарасын жұқпалы және паразиттік аурулар әкелу мен таратудан, адамның денсаулығына қауіптілігі ықтимал өнімді, химиялық, уытты, радиациялық және

ONTÜSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 16 беті

биологиялық заттарды әкелуден санитарлық қорғау жөніндегі бақылау функцияларын жүзеге асыруға;

7) балаларға арналған тауарларға, тамақ қоспаларына олардың халықтың санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылығы туралы ҚР заңдарына сәйкес келетіндігін қарауға және қорытындылар беруге;

8) білім беру ұйымдарындағы оқу-еңбек жүктемелері мен оқу режимдерін қарауға және ол жөнінде қорытындылар беруге;

9) халықтың санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылығы туралы ҚР заңдарын бұзу фактілерін қарау үшін жеке адамдарды, лауазымды адамдарды, заңды тұлғаларды санитарлық-эпидемиологиялық қызмет органдарына шақыруға;

10) халықтың декреттелген топтарына жататын, жұқпалы, паразиттік аурулардың көздері болып табылатын, сондай-ақ медициналық қараудан уақтылы өтпеген адамдарды жұмыстан уақытша шеттету туралы ұйғарымдар шығаруға;

11) шектеу шараларын, оның ішінде жекелеген объектілерде карантин белгілеуге;

12) жұқпалы және паразиттік аурулардың ықтимал таратушы көздері болып табылатын, сондай-ақ жұқпалы аурулармен ауыратын науқастармен араласып жүрген адамдарды зертханалық тексеру нәтижелері алынғанға дейін оларды жұмыстан шеттете отырып, медициналық тексеруге жіберуге;

13) жұқпалы және паразиттік аурулардың көздері болып табылатын адамдарды міндетті түрде ауруханаға жатқызуға жіберуге;

14) халыққа міндетті түрде вакцина егуді, үй-жайларда және көлік құралдарында, аумақтарда, жұқпалы және паразиттік аурулар ошақтарында профилактикалық және ошақтық дезинфекция, дезинсекция мен дератизация жүргізуді талап етуге;

15) санитарлық ережелер мен гигиеналық нормативтердің бұзылуы жойылғанға дейін ҚР заңдарында белгіленген тәртіппен жекелеген жұмыс түрлерін, жұмыс істеп тұрған, салынып жатқан немесе қайта жаңартылып жатқан объектілерді пайдалануды тоқтата тұруға;

16) адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіпті деп танылған жағдайда ҚР заңдарында белгіленген тәртіппен шикізаттың, өнімнің, технологиялық жабдықтардың, процестердің, құрал-саймандардың жаңа түрлерін өндіруге, қолдануға және сатуға тыйым салуға;

17) заң актілеріне сәйкес халықтың санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылығы саласындағы әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға;

18) халықтың декреттелген тобына санитарлық ережелер мен гигиеналық нормативтерді білуіне аттестаттау жүргізуге;

19) санитарлық-эпидемиологиялық сараптама жасау үшін өнімнің құнын өтемей, сараптама жасауға жеткілікті және оған қажетті көлемнен аспайтын мөлшерде өнімнің үлгілерін көруге және іріктеу жүргізуге құқылы.

Халықтың денсаулығы мен өміріне қауіп төндіретін індет, жұқпалы аурулар мен тағамнан улану, сондай-ақ төтенше жағдайлар пайда болған жағдайларда алдын ала хабарландырылмай және тексеру тағайындау туралы акті құқықтық статистика және арнайы есепке алу саласында статистикалық қызметті өз құзыреті шегінде жүзеге асыратын мемлекеттік органда тіркелмей, кейіннен тексеру жүргізу басталғаннан кейінгі келесі жұмыс күнінің ішінде құқықтық статистика және арнайы есепке алу саласында статистикалық қызметті өз құзыреті шегінде жүзеге асыратын мемлекеттік органға тексеру тағайындау туралы актіні табыс ете отырып, объектілерге кезектен тыс тексеру жүргізіледі.

Мемлекеттік санитарлық-эпидемиологиялық қадағалауды жүзеге асыратын лауазымды адамдардың міндеттері

1) мемлекеттік органдарды санитарлық-эпидемиологиялық жағдайдың асқинуы, санитарлық

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 17 беті

- ережелер мен гигиеналық нормативтердің бұзылуы туралы хабардар етуге;
- 2) кәсіби уланулар мен науқастанулардың, жұқпалы және паразиттік аурулардың пайда болу себептері мен жағдайларын анықтауға және оларға талдау жасауға;
 - 3) жеке және заңды тұлғаларды санитарлық ережелер мен гигиеналық нормативтердің бұзылу салдары туралы ескертуге;
 - 4) халықтың иммунитетін қамтамасыз етуге бағытталған іс-шаралардың орындалуын бақылауды жүзеге асыруға;
 - 5) жеке және заңды тұлғалардың халықтың санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылығы мәселелері жөніндегі өтініштерін қарауға және тиісті шаралар қабылдауға;
 - 6) өзінің қызметтік міндеттерін орындаған кезде белгілі болған ақпаратқа қатысты дәрігерлік құпияны сақтауға міндетті.

4. Иллюстрациялық материал: презентация

5.Әдебиет: №1-қосымшаға қараңыз.

6.Бақылау сұрақтары (Feedback кері байланысы):

1. Мемлекеттік санитариялық-эпидемиологиялық қадағалауды жүзеге асыратын лауазымды адамдардың міндеттерін атаңыз.
2. Мемлекеттік санитариялық-эпидемиологиялық қадағалауды жүзеге асыратын лауазымды адамдар неге құқылы?
3. Санитарлық-эпидемиологиялық қорытынды қай кезде және не себепті беріледі?

ONTÜSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы Дәріс кешені		59-11-2025 20 беттің 18 беті

1-қосымша

Электронды басылымдар:

1. Ерманова, С. А. Эпидемиолог маманының тәжірибелік дағдылары [Электронный ресурс]: оқу-әдістемелік құрал. - Электрон. текстовые дан.(2.30 МБ). - Алматы: Эверо, 2018. - 136 бет. эл. опт. диск (CD-ROM).
2. Мамытова Г.Ж. Мамандыққа кіріспе. Оқу құралы. – Қарағанды: «Medet Group» ЖШС, 2020 – 165 б. <https://aknurpress.kz/reader/web/2373>
3. Коммуникативтік дағдылар. Коммуникативные навыки. Communication skills. под общей редакцией Мациевской Л.Л. / - Алматы, ТОО “Эверо”, 118 с https://www.elib.kz/ru/search/read_book/601/
4. Датхаев У.М.Коммуникативтік дағдылар: оқулық/У.М. Датхаев, М.А. Асимов, А.А.Сұлтанбеков. – Алматы: Эверо, 2020. – 260 б https://www.elib.kz/ru/search/read_book/3006/
5. [Введение в профессию врача. Основы клиники, права, этики и коммуникации: учебник. / М.А. Асимов, Г.О. Оразбакова, С.Х. Мадалиева, Ф.А. Багиярова, Г.Б. Испаева, Л.М. Адилова / – Караганда: «Издательство«АҚНҰР». – 2017 <https://aknurpress.kz/reader/web/1541>](#)
6. Кабиева С.М. Введение в клинику: Учебник. Том I./С.М. Кабиева.- Алматы: Эверо, 2020. https://www.elib.kz/ru/search/read_book/316/
7. Шмелева, Н. Б. Введение в профессию «Социальная работа»: учебник / Н. Б. Шмелева. — Москва: Дашков и К, 2018. — 222 с. - URL: <https://www.iprbookshop.ru/85593>.
8. Архипова, Н. И. Управление персоналом. Введение в профессию: учебное пособие / Н. И. Архипова, С. В. Назайкинский, О. Л. Седова. — 2-е изд. — Москва: Российский государственный гуманитарный университет, 2019. — 130 с. URL: <https://www.iprbookshop.ru/89622>.

Әдебиеттер негізгі:

1. Дәрігер мамандығына кіріспе. Клиника, құқық, этика және коммуникация негіздері : оқулық / М.А. Асимов [және т.б.]. - 2-ші бас. - Қарағанды: АҚНҰР, 2019. - 232 б.
2. Введение в профессию врача. Основы клиники, права, этики и коммуникации: учебник / М. А. Асимов, Г. О. Оразбакова. - Қарағанды: АҚНҰР, 2021. - 244 с
3. Дәрігер мамандығына кіріспе. Клиника, құқық, этика және коммуникация негіздері : оқулық / М.А. Асимов [және т.б.]. - Қарағанды: АҚНҰР, 2023 - 232 б.
4. Кабиева, С. М. Введение в клинику. Т.1: учебник / С. М. Кабиева. -; Утв. и рек. к изд. Ученым Советом КГМУ. - Алматы: Эверо, 2014. - 312 с.
5. Дошанов, Д. Х. Стандартизированный пациент в системе медицинского образования: учебное пособие. - Алматы: Эверо, 2015. - 140 с.

Қосымша:

1. Ерманова, С. А. Эпидемиолог маманының тәжірибелік дағдылары: оқу-әдістемелік құрал / С. А. Ерманова, Н. А. Ирсимбетова, Ф. Мұхтарқызы. - Алматы: Эверо, 2018. - 136 б
2. Коммуникативтік дағдылар: анықтамалық = Коммуникативные навыки : справочник = Communication skills: directory / Л. Л. Мациевская [и др.]. - Алматы: Эверо, 2014. - 118 бет.
3. Кулимова, Л. Т. Коммуникация негіздері: оқу-әдістемелік құрал / Л. Т. Кулимова. - Қарағанды: ЖК "Ақнұр", 2012. - 218 бет
4. Татарников, М. А. Управление качеством медицинской помощи: научное издание / М. А. Татарников. - М.: ГЭОТАР - Медиа, 2016.
5. Аканов, А. Здоровье населения и здравоохранения Республики Казахстан = Population Health and Care of the Republic of Kazakhstan (White Paper): монография /. - Алматы: Эверо, 2014. - 80 с.

ONTÜSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казakhstanская медицинская академия»
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы		59-11-2025
Дәріс кешені		20 беттің 19 беті

6. Аканов, А. Здоровье населения и здравоохранения Республики Казахстан = The White Paper-2: монография. - Алматы: Эверо, 2014. - 85 с.
7. Ларенцова, Л. И. Взаимодействие врача и пациента: психология гармоничных взаимоотношений: учебно-методическое пособие . - Алматы: Эверо, 2017.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»	
«Гигиена және эпидемиология» кафедрасы	59-11-2025
Дәріс кешені	20 беттің 20 беті